

Kalousek, František

K metodě a systému souboru archeologických pramenů

In: Kalousek, František. *Břeclav-Pohansko. I, Velkomoravské pohřebiště u kostela : archeologické prameny z pohřebiště*. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1971, pp. 10-12

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120621>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K METODĚ A SYSTÉMU SOUBORU ARCHEOLOGICKÝCH PRAMENŮ

Předložený soubor pramenů z pohřebiště u kostela je zpracován na základě uvedeného obsáhlého dokumentačního a nálezového materiálu, uloženého v archivu a depozitářích katedry prehistorie v Brně a v museu na Pohansku, umístěném v bývalém loveckém zámečku přímo na hradisti.

L o k a c e p o h ř e b i š t ě i jednotlivých hrobů je zřejmá z přiloženého plánu, který je zasazen do výše popsané sítě členěné na sektory (A, B, C, D) a čtverce 5×5 m. V textu je lokace u každého hrobu uvedena v jeho nadpisu s uvedením příslušného čtverce, např. Hrob 2 (A 10—59), Hrob 10 (A 8—59, A 9—59), Hrob 398 (B 100—63). Z plánu pohřebiště je zřejmé, že převážná část hrobů se nachází v sektoru A; jen východní okraj pohřebiště zasahuje do sektoru B. Použitý systém lokace umožňuje snadno kterýkoliv hrob na plánu zjistit a stanovit jeho prostorový vztah k pohřebišti jako celku i k ostatním hrobům, ke kostelu a konečně též k velmožskému dvorci.

P o p i s y h r o b ů jsou důsledně podány podle jednotného schématu v tomto pořadí:

- nadpis hrobu (jeho číslo, umístění ve čtverci, zachovalost, číslo obrázku případně fotografické tabulky);
- hrobová jáma (tvar, rozměry, použití dřeva, kamene, rakev);
- antropologické údaje (pohlaví, stáří, zachovalost kostry apod.);
- kostra (orientace, poloha, délka kostry);
- uložení milodarů;
- popis milodarů;
- nálezy v hrobovém zásypu;
- údaje stratigrafické.

Popis každého hrobu je doprovázen k r e s e b n ý m o b r á z k e m téhož čísla, jaké má popisovaný hrob a je zasazen přímo v textu, pokud možno u příslušného hrobu.

K aždý o b r á z e k obsahuje:

1. Půdorysnou situaci hrobu s krostou v měřítku 1 : 40, grafické označení pohlaví, umístění nálezů značkou i číslem.

2. Kresby všech milodarů nalezených v hrobě, jejichž číslování je vždy shodné s číslem popisu v textu i s číslem označujícím milodar u kostry. Měřítko zobrazení: šperky a ozdobné předměty 1 : 1, železné předměty 1 : 2, meče 1 : 4, keramika 1 : 3.

Takto se uvedené údaje v textu a na obrázku vzájemně konfrontují a zároveň doplňují.

Naproti tomu na f o t o g r a f i c k ý c h tabulkách (1—47) je podán jednak výběr různých hrobových situací, a jednak výběr typických předmětů podle druhů (náušnice, gombíky, meče, ostruhy, nádoby apod.).

Číslo jednotlivých hrobů (1 až 407) odpovídají časovému sledu jejich výzkumu. Poněvadž výzkum pohřebiště se prováděl mnohdy na několika různých místech, nejsou proto často sousedící hroby označeny čísly v pořadí následnými. Na pohřebišti byla více než polovina hrobů rozrušena, z nichž mnohdy byly zachovány jen zbytky koster, někdy i mimo původní hrobovou jámu. Takové pozůstatky koster označuji jako samostatný hrob, pokud byly nalezeny lebky. K jiným částem kostry nepřihlídím, poněvadž by mohlo dojít k dublování. Byly-li v hrobě kosterné pozůstatky dvou jedinců, jsou rozlišeny písmeny a, b (např. hrob 285a, 285b).

Tvar hrobových jam, zpravidla obdélníkový, je půdorysně zobrazen v měřítku 1 : 40, jak se jejich obrysy jevil ve sterilním podloží a u dna (v případě, že se stěny hrobu sblížily ke dnu). Rozměry hrobových jam jsou v textu vždy uvedeny v cm v pořadí délka × šířka × hloubka, např. (150 × 69 × 95 cm). Pokud některý rozměr nebylo možno zjistit, je nahrazen otazníkem, např. (? × ? × 40 cm); na obrázku je půdorys takových hrobů vyrekonstruován do pravděpodobných rozměrů a naznačen tečkovaně (...). Nejistitelné tvary hrobových jam pocházejí zpravidla z nejvyššího tmavého humusovitého horizontu anebo z míst v blízkosti kostela, kde původní vrstvy byly při několikerém pohřbívání zpřeházeny nebo kosterné pozůstatky přemístěny a konečně též tam, kde složení podloží nebylo příznivé k rozlišení hrobových jam.

Na obrázku i v textu je zachycena situace rozložení kusů kamene v hrobě, zjištění rakve, prkna a jiná důležitá pozorování. Existence kamene nemusí být vždy intencionální, mohl se dostat do hrobů náhodně, zejména při sekundárním porušení hrobové jámy. Nejbezpečněji se dá zjistit záměrné podložení rakve kameny, zpravidla v místech pod hlavou a pod chodidly.

Superpozice hrobu nad palisádovým žlábkem je vyznačena čerchovaně (—.—.—.—) nad mladším žlábkem a čárkovaně (— — — —) nad starším žlábkem.

Antropologické údaje — pohlaví a stáří nebožtíků jsou uvedeny podle antropologického zjištění doc. RNDr. A. Lorencové. U dospělých individuí je rozlišení pohlaví muž a žena uváděno tam, kde se dalo bezpečně zjistit antropologicky nebo pravděpodobně podle milodarů. U nedospělých individuí je obdobně uvedeno označení pohlaví „dívka“ a „chlapec“, nelze-li je určit, tak „dítě“. Tam, kde nelze určit pohlaví nebo stáří, je označeno jako „neurčitelné“. Na hrobovém obrázku je pohlaví vyznačeno graficky (viz seznam značek). Z ostatních antropologických údajů je jen ve stručnosti přihlédnuto k stupni zachovalosti kosterního materiálu a k stavu jeho úplnosti. Délka kostry (dk) je měřena od temene lebky po kost patní a v textu uvedena v cm. Jinak se dalšími podrobnostmi antropologického charakteru nezabývám; bude jim věnována samostatná antropologická práce A. Lorencové, navazující na tuto monografii.

Orientace hrobu je zaregistrována s přihlédnutím k orientaci kostry (kosterních pozůstatků) a hrobové jámy a to jednak v textu, jednak graficky na hrobovém obrázku a na plánu pohřebiště. V textu je orientace uvedena s přihlédnutím k hlavním a vedlejším světovým stranám tak, že prvně je označena světová strana, k níž směřuje lebka a poté strana, k níž směřují nohy kostry, např. JZ—SV (lebka—nohy). Na každém obrázku je orientace určena přesně směrovou šipkou, a na plánu pohřebiště obrysem hrobové jámy, při čemž strana hrobové jámy, při níž ležela lebka, je tučně zesílena. Z uvedených údajů možno tudíž orientaci stanovit podle potřeby nejen podle hlavních a vedlejších stran, ale též přesně ve stupních.

Uložení milodarů je rovněž zřejmé jednak z textu, jednak z hrobového

obrázku, jehož číslo, jak již bylo řečeno, odpovídá vždy číslu hrobu. Uložení je zpravidla uvedeno směrem od hlavy k nohám. Všechny nalezené předměty jsou zásadně nakresleny a popsány a čísla označující předměty v textu i na obrázku jsou vždy shodná. Tím je v největší možné míře usnadněna rychlá a snadná konfrontace textu (popisu) a zobrazeného předmětu.

Popisy jednotlivých předmětů jsou rovněž upraveny podle jednotného systému. Poněvadž všechny předměty jsou zobrazeny kresebně a značná část též fotograficky, omezuje se jejich popis na nejmenší nutnou míru.

Materiál, z něhož je předmět zhotoven, je kromě určení v textu označen též grafickou značkou u obrázku příslušného předmětu. (Viz vysvětlivky grafických značek). Výsledky spektrální analýzy budou podány v II. dílu monografie.

Rozměry popisovaných předmětů jsou uváděny vždy v cm v pořadí délka, šířka, síla. Jsou-li uvedeny rozměry dva, pak se jedná o délku a šířku, jeden údaj rozměru určuje největší rozměr. Je-li třeba uvést jiné detailní rozměry, pak je vždy označeno, čeho se týkají.

Ke konci popisu předmětu je uvedeno inventární číslo, např. (č. P 146; P je zkratka Pohanska) a číslo obrázku, případně fotografické tabulky.

Předměty nalezené v zásypu hrobové jámy jsou uváděny zvlášť, poněvadž se zpravidla dostaly do hrobu nezáměrně při rytí hrobové jámy anebo při jeho sekundárním rozrušení z kulturní vrstvy, která v těchto místech vykazuje několik časových horizontů kultury hradištní a rozrušený horizont mezolitický. Převážnou většinu nálezů ze zásypu hrobových jam tvoří střepový materiál, kousky kamení, malty a omítek z kostelní stavby. Poměrně vzácně se v zásypech vyskytují kovové a jiné předměty a mezolitická kamenná industrie.

Stratigrafie hrobů. Je přihlédnuto především ke stratigrafii vertikální: k překrývání hrobů a palisádového žlábků a vztahu ke kostelu.